

Географиядан республикалық олимпиаданың Облыстық кезеңі 2023/2024 10 сынып II тур

Жазу уақыты: 3 сағат (180 минут).

Бұл тур 10 балдық 6 тапсырмадан тұрады.

Барлық жауаптар жауап бланкілеріне жазылу керек.

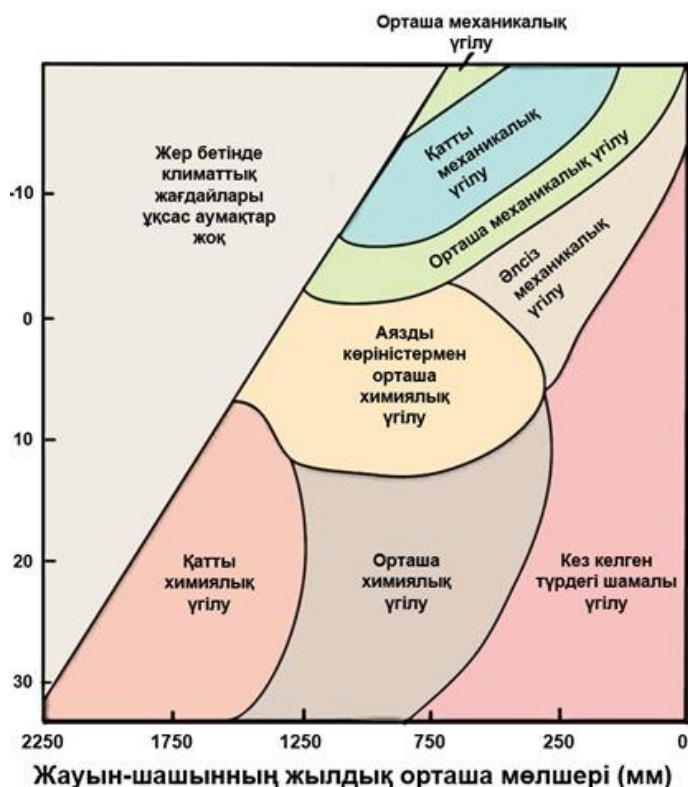
А бөлімі. Үгілу(Выветривание) және климат

Үгілу -тау жыныстарының дезинтеграции (ыдырау) процесі. Үгілудің екі түрі бар – **механикалық(физикалық)** және **химиялық**.

1. Механикалық үгілудің **бір** ерекшелігін сипаттаңыз. [1]

2. Химиялық үгілудің **бір** ерекшелігін сипаттаңыз. [1]

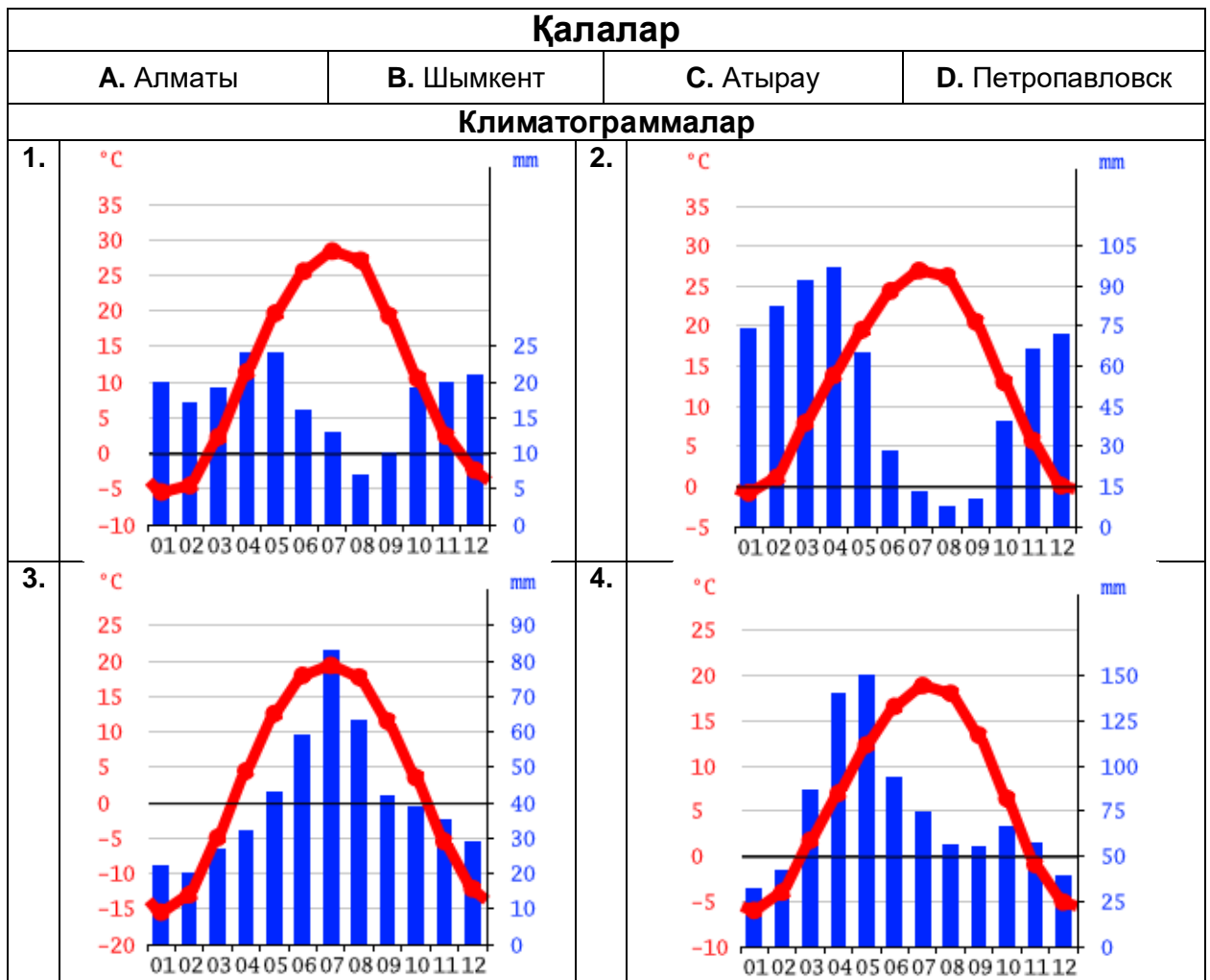
Пельтье диаграммасы үгілудің басым түрінің тәуелділігі мен күшін климатқа байланыстылығын сипаттайды.

А1 схемасы. Пельтье диаграммасы.

3. Температурасы жоғары және жауын-шашын көп болатын климаттық аймақтарда қатты химиялық үгілу неліктен болатынын түсіндіріңіз. [1]

4.1 Қалалар мен олардың климатограммаларын сәйкестендіріңіз: [2]

4.2 4.1-тапсырмадағы қалалар үшін үгілудің басым сипатын анықтаңыз (А1 схемасындағы Пельтье диаграммасы бойынша). [2]

5.1, 5.2, 5.3 тапсырмалры А2 схемасына негізделген.

5.1 Бұл жер бедері (рельеф) Қазақстанның қай облысында орналасқан? [0.5]

Бұл рельефтің пайда болуын қалыптастырған үгілудің бір түрі-механикалық типтегі биологиялық үгілу– ағаштар мен басқа да, өсімдіктерінің әсері.

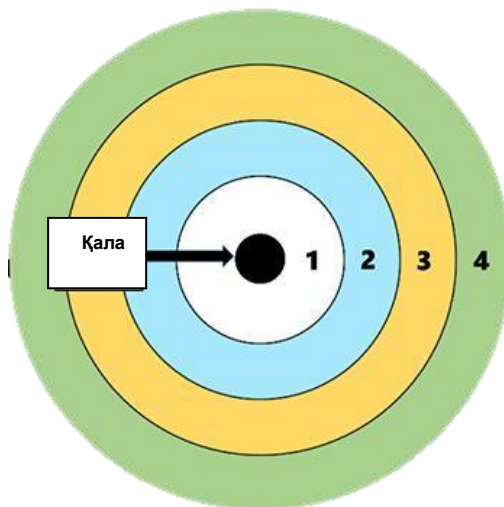
5.2 Жоғарыда аталғаннан басқа рельефті қалыптастырған үгілудің типі мен түрін атаңыз. [1]

5.3 5.2-тармақтағы үгілудің көрінісін сипаттайтын аннотациялары бар диаграмма сызыңыз. [1.5]

А2 схемасы. Қазақстан өңірлерінің бірінің рельефі.

B бөлімі. Тюнен моделі

Тюнен моделі қаладан қашықтығы артқан сайын ауыл шаруашылығы жерлерін пайдалану аймақтарының кеңістікте таралуын сипаттайды.

B1 схемасы. Тюнен моделі.

1. Тізімдегі ауыл шаруашылығының түрлерін төмендегі кестедегі аймақтарға сәйкестендіріңіз. **Тізімдегі ауыл шаруашылығының әрбір түрі бір ғана аймаққа сәйкес келеді**, бірақ әрбір аймақ ауыл шаруашылығының бірнеше түріне сәйкес келуі мүмкін. Яғни, кестені дұрыс толтырсаңыз, **2 бос жол болуы** керек. [3]

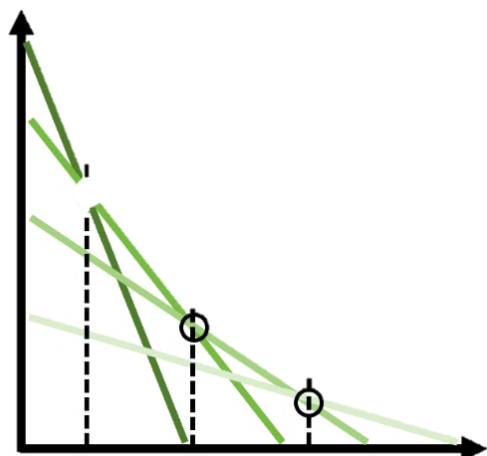
Ауыл шаруашылығының түрлері					
Сүт өндірісі	Жайылымдық-қоралық мал шаруашылығы	Дәнді дақылдар, бидай өсіру	Тауарлы культуралар ("cash crops")	Бақ өсіру	Аралас ауыл шаруашылығы

2. Ауыл шаруашылығы түрлерін әртүрлі критерийлер бойынша талдау арқылы таңдауыңызға анықтама/түсініктеме жазыңыз: [6]

- Бұл ауыл шаруашылық түрі **интенсивті ма әлде экстенсивты ма?**
- Ауыл шаруашылығының осы түрі өндіретін өнімдердің сипаты қандай?

№ зоны	Ауыл шаруашылығының түрі/түрлері	Анықтама/түсініктеме
1		
2		
3		
4		

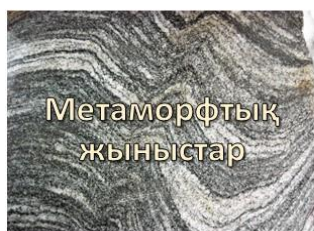
3. Тюнен моделі 1-фактордың (Оу осі бойынша) 2-факторға (Ох осі бойынша) тәуелділігіне негізделген. Осы екі факторды атаңыз. [1]

С бөлімі. Тау жыныстарының айналымы

Тау жыныстарының айналымы – геологиядағы жер қыртысының материялары - тау жыныстарының түрлері, шөгінділер мен магма арасындағы барлық негізгі өзара әрекеттесулер мен өзгерістерді сипаттайтын негізгі ұғым.

Сізге тау жыныстарының айналымының толық емес схемасы берілген. Осы тапсырмадағы сұрақтарға жауап бере отырып осы схеманы толтыруыңыз қажет.

С1 сызбасы. Тау жыныстарының айналымының толық емес схемасы.

1. Сөйлемдердегі бос орындарды толтырыңыз: [3]

1.1 (.....), мантиядан жер қыртысына еніп, қатып (.....) айналады.

1.2 Эрозия мен үгілу тұтас(бүтін) тау жыныстарын бұзып, оларды (.....) айналдырады.

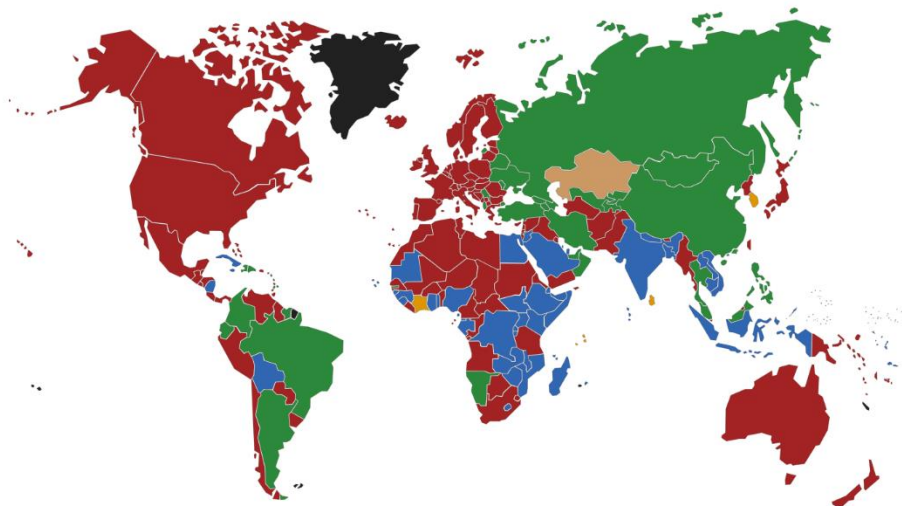
1.3 (.....) мен (.....), үлкен тереңдікте балқу нүктесіне жетіп, (.....) айналады.

2. Метаморфтық тау жыныстары қалай түзіледі? [2]

3. Қандай процестер шөгінділерді шөгінді тау жыныстарына айналдырады? Шөгінді тау жыныстарының бір мысалын атаңыз. [2.5]
4. Тапсырмадағы ақпаратты және өз біліміңізді пайдалана отырып, тау жыныстарының айналымының схемасында барлық негізгі айналу(превращение) жолдарын стрелкамен көрсетіңіз. [2.5]

Тапсырманы тек жауап парағында орындаңыз.

D бөлімі. Қазақстан паспорты

D1 схемасы. Қазақстан Респ.-ның әлемнің басқа елдерімен визалық режим картасы.

D1 схемасында Қазақстан Республикасының азаматтарының басқа елдерге саяхаттауға қажет виза түрлері көрсетілген.

1. D1 схемасында, көк түспен көрсетілген визалық режимді атаңыз. [0.5]
2. D1 схемасында, қызыл түспен Қазақстан азаматтары үшін виза талап ететін мемлекеттер белгіленген. Бір мемлекеттердің жеңіл, бір мемлекеттердің қатаң виза режимдерін енгізуіне 3 себепті атаңыз. [1.5]
3. Қазақстан Республикасы визалық арақатынасты дамыту мақсатында атқаруға болатын 2 іс-шараны ұсыныңыз. [1]
4. 2024 жылы, Сыртқы Істер Министрлігі Қазақстанда Цифрлық Көшпенді (Digital Nomad) арнайы визасын енгізу жоспарлауда. Бұл визаның кімге беретінін сипаттаңыз. [1]
5. Цифрлы Көшпенді (Digital Nomad) визасының Қазақстанның дамуына 2 әсерін талқылаңыз. [2]
6. Цифрлы Көшпендерді Қазақстанға шақыру мақсатында 3 іс-шараны ұсыныңыз. [1.5]
7. «Ақыл көші» (*brain-drain*) терминін сипаттаңыз. [1]
8. «Ақыл көші» (*brain-drain*) процессін баяулатуға арналған 3 әдіс ұсыныңыз.. [1.5]

Е бөлімі. Шөгінді жыныстар

Шөгінді тау жыныстар үш түрге бөлінеді – **сынықты/кластикалық (обломочные), химогендік және биогендік.**

1.1 Шөгінділердің түрлерін бөлшектердің диаметрі бойынша ең кішісінен бастап орналастырыңыз: [2.5]

1. Ұйық (Ил)	2. Қиыршықтас (Гравий)	3. Малтатас (Галька)	4. Құм (Песок)	5. Саз (Глина)
--------------	------------------------	----------------------	----------------	----------------

1.2 Саз бөлшектерінің өлшемі оның суды өткізу және сіңіру қасиеттеріне қалай әсер ететінін түсіндіріңіз. [2]

Төменде екі **сынықты/кластикалық** шөгінді жыныстардың мысалдары келтірілген: конгломерат (сол жақта) және брекчия (оң жақта). Олардың екеуі де бір-бірімен цементтелген үлкен сынықтардан (обломки) тұрады, бірақ сынықтардың пішіні олардың шығу тегінің айырмашылығын көрсетеді.

Е1 схемасы. Конгломерат

Е2 схемасы. Брекчия

1.3 Қандай жағдайда конгломераттар, қандай жағдайда брекчиялар пайда болуы мүмкіндігін анықтаңыз. [3]

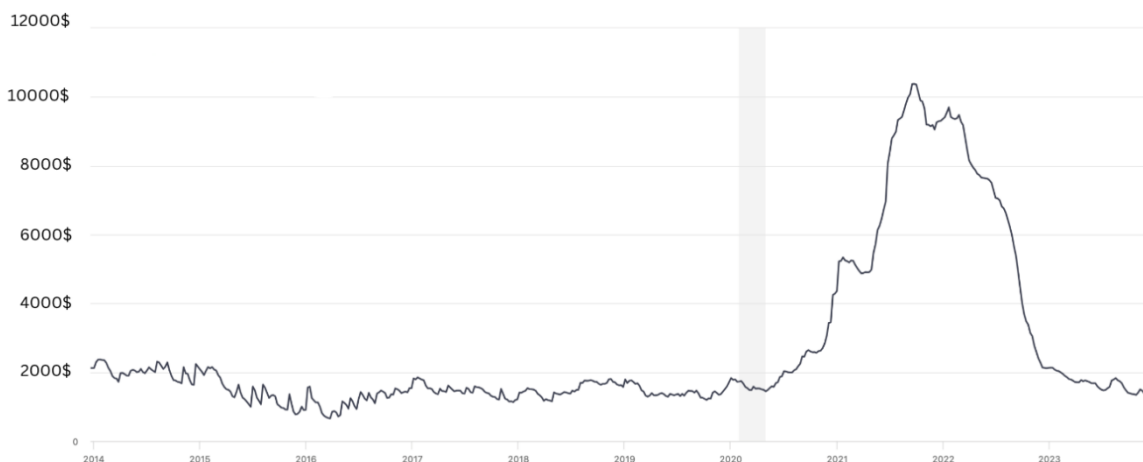
Сысалдары:

- флювиальды жүйе,
- көшкін,
- сел,
- жанартау атқылауы,
- суффозиялық шұңқырлар,
- турбидті ағындар.

2. Адам қолданатын химогендік шөгінді жыныстың 1 мысалын келтіріңіз. Оның қолданылуын көрсетіңіз. [1.5]

3. Биогенді шөгінділердің жыныстардың жасын салыстырмалы түрде анықтауға қалай көмектесетінін түсіндіріңіз. [1]

F бөлімі. Контейнерлік дағдарыс

F1 схемасы, дүниежүзілік контейнер индексі бейнеленген. Бұл индекс әлемдік нарықтағы ең ірі жеті порт арасындағы бір 40-футтық контейнердің тасымалдаудың орташа құнын көрсетеді.

1. F1 схемасында 2020-2023 жылдар аралығында дүниежүзілік контейнер индексінің жоғарылауына басты 1 себепті атаңыз. [1]
2. “Контейнерлік дағдарыстың” әлемдік экономикаға 3 әсерін талдаңыз. [1.5]
3. “Контейнерлік дағдарыстың” шешілуіне әсер еткен 2 факторды сипаттаңыз. [2]
4. “Контейнерлік дағдарыстың” Қазақстанның транзиттік алауқатына 2 әсерін сипаттаңыз. [2]
5. Геостратегиялық нүкте немесе “тар нүкте” (ағыл. chokepoints) - әлемдік кеме тасымалының мұхиттағы бұғаз немесе жасанды канал арқылы өтуін атайды. Төмендегі кестедегі әлемдік геостратегиялық нүктелерді атаңыз. [3.5]

	Атауы	Орналасу координатасы	Ғарыштан суреті
1.	(.....)	26° с.ш. 56° в.д.	
2.	(.....)	4° с.ш. 100° в.д.	

3.	(.....)	9° с.ш. 79° з.д.	
4.	(.....)	41° с.ш. 29° в.д.	
5.	(.....)	12° с.ш. 43° в.д.	
6.	(.....)	31° с.ш. 32° в.д.	
7.	(.....)	35° с.ш. 5° з.д.	

Барлығы 60 балл

Сәттілік тілейміз!